

תשובה ועבודת ה' מתוך שמחה

1

ביסוד הכל צריכה לבוא ההסקרה הקוללית של בן החן התשובה, ועצם השלטה, ושפחת העו, שצריכה להיות מתקבשת הנפש של כל איש אשר אור התשובה מאיר בנשמתו, ולכן עם זה לבאר איך שפחת אמת זאת נוצם ויו קדש זה אינו מסר, תראה, תלילה, ואינו קרע בחוט השדרה מכל ההחשבות הנפשיות, הנקשרות בנפש מכל מיני ציורים של תראה פתאה; אך צריכה, עוד הוא נקרה את הפח הממציא של הנהירות והנהירות הנשמית, ועם זאת, הגדלה העליונה של בהיקות חסד אור קדמון ממלאת את כל חדר השמחה בטחה בצומקו, עד שבגובה נאמנה ובכל מלא-הנשמה יוצאת שרת-תקדש מקורית, האומרת בנהדר ותים מלאים: "השלמה לכל צנחני, הרפא לכל פתלה-איכר, הגואל משחת תיכר, המעשרכי חסד ורחמים, המשביע בטוב ערבה, - מתחדש בפשר נעוץ-יכרא", ותפוח הולך ומתגבר, והשמחה והשקלה חיו-צדנים הולך ומתבנה, עד שהנשמה מתחילה להרגיש בטהרה ובה פנימית וצריכה, איך כל הודוה, לכל מדרגותיה, וקל-וחמר השגות לכל מינהן, מתפקדים לזכות גמולותה, ורכוש גדול ועשר רב מתגלה מתוך אוצרות חשך.

איגרת שעי"ח, הקדמה לאורות התשובה

3

כל תשובה שהיא שלמה, מכרחת היא לפעל שפתי פעלות נגדיות על הנפש: מצד אחד תרדף ה' את התסא ותרע שבחוכו, ומצד השני בשחן ושמתה על הטוב, שאי אפשר לו שלא ימצא האדם בכותו אזה חלק ממנו. ואפלו אם לפעמים החשבון שלו הוא כל כך מערפל אצלו, עד שאינו מוצא בכותו מאומה מן הטוב - הלא אז, מה שהתרדף ותגון הם שפנים אותו מצד הכרת התסא ותרע שבחוכו - הלא גם זה עצמו הכריח לו טוב גדול; וצריך הוא מקל להיות שמה, בוסת ומלא עו ועצמה, גם על הטוב הזה, עד שימצא את עצמו תמיד, גם בתוך הדכור היותר גדול של רגש התשובה, קלא רוח תים ותמש ביסוד המפעל והמשפחה ושפחת התיים ותקנת ברכהם.

אורות התשובה פרק ט"ז סעיף ז

5

המקור לחיוב עבודת ה' בשמחה הוא בפסוק: יתחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה²³, עבודת ה' בשמחה היא הופעה גדולה כל כך, עד שלא ניתן הרבר להתבטא במפורש בתורה, אלא אנו למדים על כך יה מכלל לאר, כשם שיש מכות גדולות, שמחמת גודלו לא נכתבו בתורה במפורש²⁴, כן עבודת ה' בשמחה, משנכתבה בתורה, נכתבה כעין בהסתר, בפרשת התוכחה, וזו אורח העניינים שמחמת גודלם נאמרו בהבלעה ובגניזה.

קנין תורה לרב צבי יהודה עמוד ע"ג

7

קללו של דברו; שלשה הם יסודות עבודת האלוה על פי תורתנו: תיראח' ות'מכה' ות'שמחה, - התקרב אל אלהיך בכל אמת מאלהו ואלו, בקרבתך בימי תפניות' לא תקרב אל האלוה יותר מאשר בשמחה²⁵ ב'שפחות תמים טובים, אם שמחתך זו פאה מתוך מחשבה וכוונת - כי קשם שת'תננים' צריכים מחשבה וכוונת, קף גם השמחה בדבר האלוה ובמבנותו צריכה מחשבה וכוונת, למען תשמח במבנות עצמה מתוך אמתה עלתה ותמיד מה מאד תיטיב לה בה, - וכאלו פאת לביתו קראו אל שלחננו ומנעמינו, וכן שבח על כך פסיד ובלבד; ואם מעלה עליוהך במבנות אל מרבית הנקר והקרוד, ותיו לה גם אלה עבודת האלהים, ותף על דים תדבק בענין האלוהי. אף גם דברים אלה לא מסרם תורתנו בידי איש ואיש, כי אם בקבע שיער קלם, - פי אין זה ביכולת האדם לתמן מקנות לכל אחד מבנות הנפש והטף כראוי לו, ולקבץ לעור הטהרתה עד הטהרתה הראוי לו, וכן לקבץ שיער מה שחזיא הרצץ בתעבותה עד שתתקבץ לשביטה בשמחה ויובלי ועד שיקראו מפנה את ה'משפטי' ובהמה, - על פן קבע האלה עצמו שבימת השבת ושבימת המעודים ושבימת הרצץ, כוזרי מאמר ב' פיסקה נ

התשובה אינה באה לקרר את התיים כיראם להנעיים. ונעמתת התיים הנפאה על ידי התשובה היא מתגלה מתוך כל אותם זלי המרורות, שהנפש מסתפקת בהם בתחלת מצעדיה במהלך התיים של התשובה. אכל זאת היא הגבורה העליונה היוצרת, שמתדע ותבין כי נעם היא מחשפת מכל מרירות, תים מכל חכלי מות, עדני עולם מכל מנה ומקאובים, ותהדיעה הנצחית הזאת הולכת היא ומתבררת בשכל, ברגש, בטבע הנור ובישבע הנפש. והאדם מתחדש לבראה נדשה, ויוצק, בעצרות, רוח-תיים חדש על כל סביבותיו, ומבשר לכל דורו ולדורות עולם שמחות ושרים, גילת ונפך וביסחון האלה, צללה ורה, והספו עצרים בד' שמחה, ואבינו אדם בקדש ישראל גילוי²⁶.

אורות התשובה פרק ט"ז סעיף ו

2

4

העני והשמחה, הם דברים מוכרחים להיות מתלויים אל כל עסק רוחני, רק כשהעני האדם וישכח במעשה הטוב והיושר, או יהיה הרצן לעשותם בתכלית שלמותם ולהוסיף עליהם מדי יום ביומו; רק אז יהיה הל רוח הטכנה וזו כבודה על האדם, כי עו וחווה במקומו, ויצור לו להיות נעטר בהוט של חן וחסד, שימצאו נעשיו ופעולותיו ג' כ חן בעיני כל הבריות, ויצא גם כל בדרכיו, ותרהב הברכה והטובה בעולם, רק כשיט ענג ושמה פנימית בלב גזרפים למעשה הטוב והצדק, או הם מתבססים באדם להיות קבוע בדרכי האל הטוב ביה, ומקור נפשו ימצא מים חיים נחלים להסכילו ולהדריכו בארחות חיים, כל פעולות רגשות ומחשבות הנעשות מצד הכרח ומצוקה, בין שהיה המועקה חמרית או רוחנית אינם בתכלית שלמותם, והם אינם באים כיראם כדי להעמיד את האדם על המצב המוסרי הנכון, שהיה בו ימח ומתענג בעשות הטוב, ובהנהגו מן הרע והכעור תגל נפשו וישכח כבודו.

אדר היקר עמוד ר"ט

6

אמר רבי פרנץ אמר רבי יוחנן: אוחה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים, והיו דואגים ואומרים: שמא נתחייבו שונאיתו של ישראל כלגיה, וצתה בת קול ואמרה להם: פולקם מזומנין לחיי העולם הבא. מאי דרוש? אמרו: קל נחומר; ומה משפן שאין קדושתו קדושת עולם, וקרפן תמיד - דוחה שבת, דאיסור סקילה, מקדש, קדושתו קדושת עולם, וקרפן צבור, ויום הכפורים דענוש קרה - לא כל שפן? - אלא אמאי היו דואגים? - התם - צורך גבוה, הכא - צורך קדוש, הכא נמי, מיעבד - ליעבדו, מיכל לא ניכלו ולא לישתו! - אין שמחה בלא אכילה ושתיה.

מסכת מועד קטן ט' עמוד א

9

עשיית מצוה וכו', דברי רבנו גבולותי ככמה מקומות נמלשו ונכתמו מדיקין (נ): אמרו ונכתמו לני את השמחה זו שמה של מנו ועיקר הדבר הוא שאין רלוי לחדש נעסות המנום ונלד שיה מנו עניו והוא מוכרח והננו נעסות מלל חייב לעשותם והוא שמה נעסות ויעסה הטוב מנו שכול טוב ונכתמו מנו שמה שמה ויקל נעסות ערמין ויצין כי לכך נולד לשמה של קוו וכשהוא עושה מה שגבר נכסילו ושמח ויגיל לפי ששמחה שאל דברים מלוה כדברים נעסות שחיון קיימים לכל השמחה נעסות המנום ונלמידת המורה והמחה היו השמחה המוחית, וזוה שגלות בדרכי מוסרו שמה שמחה המוסרית והמנו כני עם חכס לכך נעסות (משי ט).

מגיד משנה שם

8

טו התקנה דהשבת אדם בשפחת תכונה וכו' הפל עצמה ביה עבודת גדולה היא. וכל הנוגע ע' משפחה זו ראוי להפריע בקנה, שטמו. שהה אכר לרע ע' איה' אלהיך בשפחת ויטיב ע' וכל השגס דעיה וחולק קבוד לעצמו ויהיבד בעיניו בקבנות אלו הוסיף ולשנה, וכל זה תהיה שלמה ואמר, אל-ההסתר לפני-כחך, וכל השפיל עצמו ומקל טפו במקומות אלו הוא הגדול המקבד העובד האמתה, וכן דוד קנה ורצף אל קבר, תקלותי עוד מואת ויטיב שקל בעיניו, ואין הנדרה והקבוד אלא לקחם לפני ה' סגמ, ותפלה דוד, קשה ויכפר לפני ה' קני:

רמב"ם סוף הלכות לולב

10

חסרון השמחה – אות לפגם יסודי
אך כביד ראוי להתבונן: כיצד יתכן שאדם המקיים את כל תרי"ג המצוות, יכול לגרום לנימוש המורענת החמורה שבחובתה, רק משום שלא עירב שמחה בעבודתו? כי גם אם השמחה היא חלק מפרטי קיום המצוות – האם בשל חסרון של פרט מפרטי המצווה, ראוי שתבוטא קללות שכאלה? – אלא שכן נמצאו למדים, שכל המקיים את התורה בשמחה, מובטח שירצה תמיד להוסיף עוד ועוד. עבודת ה' בשמחה, היא עדות על הודאות מנימית של האדם עם המצוות, וראיה לכך שהוא מבין את מעלת העצומה כמעט חיווד שמצפה לו שכר בנבוא בסיים עבודתו – עושה אותה בשמחה; ואם רק יוכל – אף נגיד את שעות העבודה. כך שגם אם העובד בשמחה אינו מקיים עדיין את כל הפרטים, חוקה עליו שיוסיף וילך בקודש, וחשמחה, היא הערבה הטובה ביותר לכך.
אבל – מלמדת התורה בפרשתנו – מי שמקיים מצוות בהרשעת כמיה – סימן שאין בו אותה הבנה פנימית, ושבעצם היה רוצה לשתתף מן העול שבצווארו. וגם אם כרגע הוא נותר בקיום כל התרי"ג – מעידה התורה שסופו הסביר הוא, שיעזוב אותן כליל! ועל כך באה התוכחה. כגם אם ימשיך לקיים את מצוותיו הקפואות, חרי שבני אדם תלמידיו יסגנו את חוסר החיות שבתוכם, והם יממשו כבר את רצונו הכפוש.
אי"כ השמחה אינה רק צורת ביצוע של המצוות, וגם לא פרט בכל פרטיו האחרים. השמחה היא שתקוב במאה המכרעת: האם אדם זה זמין ומקיימו המצוות, או לא. האם בנו או תלמידיו של מלוי השטן לנסות המצוות, אך מקיימן בעצמם רכיבנות אנשים מלומדי" ושועי כט, יג – האם יהיו ממשיכים לבית זה ולבית מדרשו זה, או שיתנתק שרשרת. זהו, אם כן, חשור הרצון לתוכחה.

שיחות לראש השנה הרב בנצל עמוד ע"ג

ב

11

תחת אשר לא עבדת את ה'א בשמחה ובטוב לבב, וכבר אמרנו טעמים מדוע בשביל העדר השמחה יגדלו כ"כ העונשין. וגראה עוד לומר, דהנה אמרו ז"ל (יומא פ"ו): תשובה מאהבה ודונות נעשות לו כזכיות, ומיראה נעשות כשגגות. והנה בש"ס ר"ה (ט"ז): למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן, וברשי"י כשישמע ישראל מחבבין את המצוות מסתמין דבריו, ופירשנו שגאחר שרואה שמחבבין את המצוות הרי עושין תשובה מאהבה והודונות נעשות כזכיות. א"כ מתירא לקטרג ולהביא עוד חבילות של עבירות פן עשו תשובה גם על אלו ומן העבירות יהיו זכיות, ומתבהל ואינו יודע מה לעשות, כי תשובה היא דבר המסור ללב ואין מכיר בה אלא היודע תעלומות, וכל עוד שלא ראה את ישראל מחבבין את המצוות אינו חושש לומר שמא עשו תשובה מאהבה כי חזקה היא לו שלא נשתנה.

שם משואל פרשת כי תבוא

14

הביטו וראה, שפקה שישמח האיש על רב תשובה אשר עשה השם לישראל וקדשנו במצותיו, למצוא חשב ונעשה נחמדות ליוצרו וקובע לו שכר, הנש חן מתוק מה. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו. ראמר רבתינו זרואם לקבץ (קדושין לט. כ) ודבר מצוה קבאי עקמא ליפא. אכל בשכר השמחה אדם איכל בעולם הזה. והשכר היותר גדול שיש על השמחה, שאובה להשגת התקנה והשגת השלמות, שכן גלה סודו רבנו הארי"ל, שמה שזכה להשגת התקנה נפלאה והשגת ריבון הקדש, הכל היה בשביל שהיה שמת שמחה רבה בעקלקל פתורה ויקימו שום מצוה יותר ממצוא שכל רב, ומצא ששכר שמחה של מצוה מצוה:

עמוד תקצ"א - צ"ב

13

ותמי ימן אל לבו כמה שמחה היה שמת אם היה מוצא שכל רב, והכל כאין יקר החיים, וכמה שמחה היה שמת אם היה נצול ממנות לחיים, כי כל אשר לאיש ימן קוד נמשו, וכל חיי העולם הזה הקל הנה נגד חיי העולם הבא, שקרי אמרו (נבות ד. י) יפה לשעה אחת של קדושת בעולם הבא מקל חיי העולם הזה. וכל חיי העולם הבא קלא חשיבי נגד עשיית רצון הבורא, שקרי אמרו (וס) יפה לשעה אחת של תורה ועקשים טובים בעולם הזה מקל חיי העולם הבא, ואם אדם שמת ממצאו שכל רב, על אחת כמה וכמה שמחה כמולה ומקפלת ציון שישמח על התורה ועל העבודה ועל קיום מצות השם:

פלא יועץ

15

שמאים בצאתם ורשיים בביאם עושים בימים רצון קונם. אמר ר"ש קלוגי* כי השמחה בצאתם היא השמחה שלפני העבודה, בחינת שמחת של רבה לפני לימודו; והשמחה כבואם היא השמחה שלאחר העבודה, לאחר כניסת התפקיד; והעשייה בימים של רצון קונם היא עצם עשיית הפעולה מתוך אימה. שמחה זו אינה שמחה של הוללות* שכמדת ילד קטן, אלא שמחה של רבוב-ראש, שמחה הבאה מתוך התרוממות והשמה בהכרת גדול תפקידה. זה היא שמחה, הבאה מתוך קיום פקודי ה' ישרים משמחי הלב*, שמחה המקיימת את הציווי "עבדו את ה' בשמחה" ו"ועם זה – יגילו בר-ערה"

קנין תורה עמוד ד

17

שוב יש להוזהר על ההדרכה הסודית הראשונה, סידית הלימוד לא מתוך מחש. נפשי של גמירה, אלא, מתוך שמחה כל הרגע הזה והשעה זו, האני וזהו ללמוד בהם, וכבאן, וזכים לסייד בלימוד, ולזכירה.

מתה"ג עמוד כ"ג

18

באותה מידה, שמגלית שמחה כל לומדי תורה, מתגלה סימו של גבורה כל עבודה וטהרה, של דבקה נפשית בתורה. הסימן הזה, הוא מגלה, והוא גם כסדר. את הבריאות הנפשית הזאת, ואח. התמימות של אמתיות הדבקות בתורה, זה מגלה את הסימיתא דכימאי בצלילות הדעת, בסוגיות קשות ופטריות בראשונים ואחרונים, ככרטיס יבנות שאנו ניגשים אליה כעת, בסוגית עשה דוחה לא תעשה, שיהי בה פמקוט גדולה מאד, של כירורי פגניות דברים, ומזה, הפצת אור לכל מיני פנוכות דברים והתנגדותיות, שאחד נדחה מפני השני.
השמחה נפגשת עם צלילות הדעת והשכל, וההבנה המדולה עבודת ה' השמחה, היא המדרגה היותר גדולה, ועכשיו, זה הונו להתמלא בשמחה של תורה, עכשיו היידי הגדול של השמחה, ומתוך זה, וזכים לצלילות הדעת, ל"תורה ה' חמימה מסיבת נפשי".

צריך לזכור, שעכשיו הונו למלא את הנפש בשמחה. "עבדו את ה' ביראה, ויעבדו את ה' בשמחה", ביסודי מיוחד לשתי המדרגות. כתבנו דבי אליעז: "יראתי מתוך סימחתי, ושימחתי מתוך יראתי". דוד המלך, היה בעל יראה ושמחה. ובאמת, שניהם ביחד, הא בהא, תליא.

מתה"ג עמוד פ"ג-ד

12

אבל כשרואה שישראל דבוקין באהבה שוב יצא הדבר מחזקת קרוב הדבר בעיניו שעשו תשובה גם על העבירות אלו שקטרג עליהן כבר, וא"כ אם יוסיף לקטרג ולהביא חבילות של עבירות שמא עשו תשובה מאהבה גם על אלו ונמצא גמלים הוא חותה על ראשו:
ולפי"ז יש לפרש תחת אשר לא עבדת את ה'א בשמחה וגו', וידוע כי תשובה מאהבה היא ברגש הנפש ובשמחה, ובאשר חסר להם זה מעולם לא מתערבב השטן והי תמיד עומד ומקטרג על כל מיני עבירות שהיו במציאות של אותו הדור עד שנפרע מהם על הכל אחת מהנה לא נעדרה, אבל אם היתה העבודה בשמחה, היתה בכל פעם תשובה מאהבה על איזה מיני חטאים והי השטן מתערבב מלהשטיין שמא עשו תשובה גם על אלו, ולא הי' יוצא העונש לפועל:

14

19

תחשבה, וכל תהליכות המעשיות שלה, עם הרוח הכללית השולטת בעקרה בנימים המיתדים לתשובה, עם גדל החושלית שלה לזכר את הנפשות, לעדן את הרוח ולטהר את המעשים מקפונרם, היא מכרחת להיות סוקנתיו עמה איו חלשה, שלא נמלט ממנה אפילו הגבור שבגבורים.

קשקשקמציים את הרצון, קשקשקמציים את עז-החיים על ידי השליכה הפנימית והנטייה לשוב מקל חטא, מתקמץ גם בן הרצון של הטוב, ועז החיים הטהורים מתחלש גם הוא. ומצא, האדם סובל משקרית המוסרית חלשה קזאת, שסובל חולה שהתרפא על ידי התרמה אלקטרית תנקה, שאקנים גרשה את האקסר שבמחלתו, אכל התלישה את הכח החי והקבאי שבו. שבים, על פן, ימים של שמחת קדש, של חדות הנפש, לקומם את הרצון הטוב"ו ועז החיים הטהור. או תהיה התשובה שלמה.

אורות התשובה פרק ט